

הגהות הב"ח

הגהות הגר"א

מוסף רש"י

צווחה. עֲשֵׂה (דְּרֹשִׁי) אֶת
(א) קוֹל מִסּוֹמַת מַלְחָמָה
(ב) לִבְרֹךְ לֵב לִבְרֹךְ
הָרָעָה. בְּנוֹךְ לִינן אִלָּמָה
לֵב הַטְּהוֹרָה.
(ג) מִרְיָה טָבוֹה וּמִכְשֵׁי (שֶׁם)
בְּסוֹדֵהוּ. לִרְנֵי שֶׁאֵין
מִמֶּנּוּ. (בְּרִית וְהוּא) אֶתְּמָרָא
מִמֶּנּוּ וְעַל שֶׁאֵין לָהּ לִתְקוּף
וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ וְעַל שֶׁאֵין
לָהּ שֶׁעַל עוֹדֵה אֵין לָשׁוֹט
לְרִיבֹה (שֶׁם וְכִפְרִי מִסּוֹת) לֵב
שִׂירָה אֲדָם שִׂירָה אֲדָם
שֶׁלֹּם הַרְבֵּי בָשָׂר. זְמוּרָה
לְשׁוֹם לְשׁוֹל בָּשָׂר חֲסִיד
בָּשָׂר. מִן טוֹיִם ר' עֲלִיף
שָׁמַע, וְאֵין בִּי מִסּוֹת מִסּוֹת
שֶׁשׁ שִׁמֵּשׁ בְּלֹמֶה מִרְבֵּי לֵב
שֶׁאֵלֶּם שָׁלֹם בָּשָׂר, חֲרִיץ שֶׁלֹּם
שֶׁאֵלֶּם שָׁלֹם בָּשָׂר בָּשָׂר, וְאֵין
יִמִּי ר' שִׁינְיָן אֲשֶׁרִי מִדְּרִינָן
דְּבִשְׁתִּי (שֶׁשֶׁם) וְעַל קוֹלָהּ
לֵב טָבוֹה. (בְּרִית וְהוּא) אֶתְּמָרָא
הָרֹוּ מִלְּחֵימָה בְּסוֹף
מִזְבַּחֵה יִשְׂרָאֵל. שְׁמִרְעִין
שֶׁמֶתְקַלֵּין בָּרִית מִלְּחָמָה יִשְׂרָאֵל
(מִתּוֹחַת עַד).

רבינו חננאל

הַרְוֵאָה מִקּוֹם שֶׁנֶּעֱשׂוּ בּוֹ נִסִּים וּנְסִי
מַעֲשֵׂוֹת הֵיטָב וְהִירְדָן וְנַחֲ
וְרַעֲמִים. מִפְּרֶשׁ בְּגִמְרָא^א: מִלָּא עוֹלָם.
לְמַתְרַחֵק: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרָאשִׁית. וּבְגִמְרָא
לְדַעֲיֵל לֹא מַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית מִינֵהוּ:
וּפְרָקִים. מִפְּרֶשׁ בְּגִמְרָא (ס"ג ע"ב).
וּלְפִי שֶׁהוּא חֲשׂוֹב וְגִדּוֹל מִכּוֹלֵן קֵצֶה לֵּב.
רַבִּי יְהוּדָה בִּרְכָה לְעוֹלָמָא: מִצִּדָּךְ
עַל הָרַעָה מַעֲיֵן עַל הַטּוֹבָה. דִּין
הָאֲחִמָּה: וְעַל הַטּוֹבָה מַעֲיֵן עַל הָרַעָה.
הַטּוֹב וְהַמְטִיב. וּבְגִמְרָא^א מִפְּרֶשׁ הֵיטָב
דְּמִי: הֵנֶכֶם לִדְרָךְ. הַמַּהֲלֵךְ בְּדִרְךָ
וְרִצָּרִים לְעִבּוֹר כִּדָּךְ וְשֶׁם מִיּוֹשִׁים
מִשּׁוֹלֵים רַעִים וּמַחֲפָשִׁים עֲלִילוֹת:
וּמַחֲשֵׁה בְּנִינְסוֹ. מִתְפַּלֵּל שִׁכְנֵם לְשׁוֹמְרֵי
בְּיִצְיָאִתּוֹ. מִתְפַּלֵּל שִׁינָא לְשׁוֹמְרֵי:
כְּדִמְפָּרֶשׁ נֹתֵן הָהִדָּה עַל
שֶׁעֲבָר וְזֻעֵק עַל הַעֲתִיד מִנְּמָלוֹ ד'
כְּדִמְפָּרֶשׁ בְּגִמְרָא^א: חִיּוֹי אִדָּם לְבִדָּךְ
עַל הָרַעָה כו'. מִפְּרֶשׁ בְּגִמְרָא^א: דִּיא
בְּכַל מֵאֲדָךְ. מִדּוֹת מַדּוּת לָךְ בִּין
מִקְלָה טוֹבָה לֵּאמֹר שְׁפֹרֶעֻת: לֹא
יִתֵּן רָאשִׁי. לֹא יִהְיֶה קֶלֶת רָאשׁ:
כִּגְדָּר שֶׁעַר מוֹרָחִי. חוֹךְ קוֹרֵת הַבַּיִת
אֲשֶׁר בְּחֻמָּה הַנְּמוּכָה אֲשֶׁר לְרַגְלֵי
הַבַּיִת בְּמוֹרָחֵה. לְפִי שֶׁכָּל הַשְּׁעָרִים
מְכוּוֹנִים זֶה כִּגְדָּר זֶה שֶׁעַר מוֹרָחֵה שֶׁעַר
עוֹרֵת נִשִּׁים וְשֶׁעַר עוֹרֵת יִשְׂרָאֵל וּפְתַח
הָאוֹלָם וְהַיֵּהֱלֵךְ וּבֵית קִדְשֵׁי הַקִּדְשִׁים
בְּיָמֵי מִקְדָּשׁ רָאשׁוֹן כְּשֶׁהָיָה אִמָּה
טֶרֶסְקִין: בְּנוֹדָסוֹ. חֲגוֹר חֹלֹל
וְנוֹתֵנִין בּוֹ מַעוֹת: מִק"ו. בְּגִמְרָא^א
מִפְּרֶשׁ לֵימָּה: כָּל חוֹסְמֵי בְּרִכּוֹת
שֶׁבְּמִקְדָּשׁ הֵיוּ אוֹמְרִים עַד הָעוֹלָם.
בְּמִסְכַּת תַּעֲנִית (פ"ב דף 77 טו): אֲמַרְיִן
אֵינִן עוֹיִין אֲמֵן בְּמִקְדָּשׁ הַמִּצְדָּךְ אוֹמֵר
בְּסוֹף כָּל בְּרָכָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם בְּרוּךְ
אֲחֻחוֹן הַדַּעַת וְכֵן כְּכֹלם הָיְיִוִּין וְהָעוֹיִין
אוֹמְרִים בְּרוּךְ שֶׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וְעַד וְיִלְפִינִן לָהּ מִקְרָא דַּתְפִּלָּה
עֲזוּרָא וְסִיעֲתוֹ. וְאִשְׁמַעֲיִן הֵכָּא
בְּמִקְדָּשׁ רָאשׁוֹן לֹא הֵיוּ אוֹמְרִים אֵלָּא
בְּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַד מִן הָעוֹלָם:
מִשְׁתַּקְלָלוּ הַגְּדוֹקִים. וְאִמְרוּ אֵינִן עוֹלָם
אֵלָּא זֶה: הַסִּקִּינוֹ. עֲזוּרָא וְסִיעֲתוֹ
שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם
לְזֹמַר שֶׁשֵּׁי עוֹלְמוֹת יֵשׁ לְהוֹיָא מִלֵּב
הַגְּדוֹקִים הַכּוֹפְרִים בְּתַחֲיִית הַמַּחֲסִים:
שִׁינָא אִדָּם שׂוֹאֵל לְשׁוֹם חֲבִירוֹ בָּשֵׁם.
בְּשֵׁמוֹ שֶׁל הַקְּבִי"ה וְלֹא אֲמַרְיִן מוֹלֵל
הוּא בְּכַבּוּדוֹ שֶׁל מִקּוֹם בְּשִׁבְלֵי כְבוֹד
הַבְּרִיּוֹת לְהוֹיָא שֶׁם שְׁמִים עֲלִיָּין וְלִמְדוֹ
מִבְּעוֹ שְׁמֵרָה ה' עִמָּכֶם וּמִן הַמֶּלֶךְ
שֶׁאֵמֵר לְגִדְּמֵה ע' עֵקֶף גְּבוּרָה הַחֵיל:
וְאִמְרוּ אֵל תִּפְּחוּ כִי זֶקֶן אֲמָרָךְ לִמְדוֹ
מִדְּבַרִי זְקִי אוֹמֵתָךְ לַעֲשׂוֹת מֵה שְׂרָאִית
שֶׁעָשׂוּ הֵם. וּבְגִמ' מִפְּרֶשׁ מֵאִי וְאוֹמֵר:
וְאוֹמֵר עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרוֹ טוֹרָךְ.
פְּעֻמִּים שֶׁבְּנִטְעִים דְּבַרִי תוֹרָה כְּדִי
לַעֲשׂוֹת לָהּ אֵף זֶה הַמַּתְכוּיִן לְשִׁאֹל
לְשִׁלְשׁוֹם חֲבִירוֹ זֶה רִנְיָו שֶׁל מִפְּרֶשׁ שִׁנָּא
בְּקֶסֶט שְׁלוֹם וְרַחֲמֵי^א מוֹתֵר לְהַסֵּר תוֹרָה
לְעֲשׂוֹת דְּבַר הַנִּפְלָא אֲסוּר: לְב' ה' יֵי
מִדְּבַרִי זְקִי אוֹמֵתָךְ לַעֲשׂוֹת מֵה שְׂרָאִית
שֶׁעָשׂוּ הֵם. וּבְגִמ' מִפְּרֶשׁ מֵאִי וְאוֹמֵר:
וְאוֹמֵר עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרוֹ טוֹרָךְ.
פְּעֻמִּים שֶׁבְּנִטְעִים דְּבַרִי תוֹרָה כְּדִי
לַעֲשׂוֹת לָהּ אֵף זֶה הַמַּתְכוּיִן לְשִׁאֹל
לְשִׁלְשׁוֹם חֲבִירוֹ זֶה רִנְיָו שֶׁל מִפְּרֶשׁ שִׁנָּא
בְּקֶסֶט שְׁלוֹם וְרַחֲמֵי^א מוֹתֵר לְהַסֵּר תוֹרָה
לְעֲשׂוֹת דְּבַר הַנִּפְלָא אֲסוּר: לְב' ה' יֵי
מִדְּבַרִי זְקִי אוֹמֵתָךְ לַעֲשׂוֹת מֵה שְׂרָאִית
שֶׁעָשׂוּ הֵם. וּבְגִמ' מִפְּרֶשׁ מֵאִי וְאוֹמֵר:
וְאוֹמֵר עַתָּה לַעֲשׂוֹת לָהּ הַפְּרוֹ טוֹרָךְ.
פְּעֻמִּים שֶׁבְּנִטְעִים דְּבַרִי תוֹרָה כְּדִי
לַעֲשׂוֹת לָהּ אֵף זֶה הַמַּתְכוּיִן לְשִׁאֹל
לְשִׁלְשׁוֹם חֲבִירוֹ זֶה

הרואה *מקום שנעשו בו נסים לישראל
אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו
במקום הזה מקום שנעקרה ממנו עכו"ם אומר
ברוך שעקר עכו"ם מארצנו על היוקין ועל
הזועות ועל הרעמים ⁶ ועל הרוחות ועל
הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם
על ⁷ ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל
הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה
⁸ בראשית רבי יהודה אומר ⁹ הרואה את הים
הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול
דבזמן שרואהו לפרקים על הגשמים ¹⁰ ועל
בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב

הַרְוֹאָה וכו' אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו'. פירש רבי שמעיה דכל הני זכרות זריכות להזכרת שם ומלכות ברוך אלהי' אלהינו מלך העולם וכן כתב רבינו שמשון מקונו כי הרי"ה היה רגיל לצרף על הצדקים ברוך אלהי' אלהינו מלך העולם שכתבו וצדקתו מלא עולם וכן פירש ר"י וימיתי ירושלמי דפירקין רבי זעירא כו' כל זכרה שאין זה וכו' ונראה לרבינויף דדוקא לרואה משלשים יום שלשים יום דאמר לרואה יום הגדול לפקדים דלמחר צירושלמי דפקדים היינו שלשים יום:

שַׁעֲקָר עֲבוֹרִים מֵאַרְצָנוּ. צִירוּשְׁמִי
מִתְּנִי כְּשֶׁנֶּעֱקְרָה עֲבוֹרִים
מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:^א
עַל הַנְּהִירוֹת. לֹא עַל כָּל נְהִירוֹת
אֵינִי אֵלָּא אֶרְצֵי הַנְּהִירוֹת
דְּכַתִּיבִי בְּקָרָא כְּמוֹ חֲדָקָל וּפְרָת:^ב
אֲבִנִי

ומר ברוך דיין האמת יבנה בית חדש^א וקנה כלים
חיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה ימברך על הרעה מעין
מעין על הרעה הוהצווק לשעבר הרי זו תפלת שוא
אומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא
ל צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא^ב תהא בתוך ביתי
לכרך מתפלל שתיים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו
ימים בכניסתו ושתיים ביציאתו נותן הודאה על שעבר
ב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה
אלהיך בכל לבבך וגו' בכל לבבך בשני יצריך ביצר
נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל
ככל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו ולא
ד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים
במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל גליו ולא
מקל וחומר כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים
הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו
העולם והתקינו שיהא אדם^ג שואל את שלום חברו
עזו בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו
ה' עמך גבור החיל ואומר^ד אל תבוז כי זקנה אמך
הפרו תורתך רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת
הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר קרא^ה ויאמר יתרו ברוך
סא דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא
אזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא אתעביד ליה ניסא
מיה דרבא וא"ל כל אימת דמטית להתם בריך ברוך
הזה ומר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקתא דערבות
ליה ניסא איברי ליה עינא דמיא ואישתי ותו זמנא
קא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה
שא לערבות בריך ברוך שעשה לי גם בערבות ובגמל
הוא בריך ברוך שעשה לי גם בגמל ובערבות אמרי
נא מיחיבי לברוכי^א אניסא דיחיד איהו ואי חיבי לברוכי
רות הים ומעברות הירדן מעברות נחלי ארנון אבני
ורון ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל
בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק ואשתו של
לעה במקומה על כולן צריך שיתן הודאה ושבח
מעברות הים דכתיב^ב ויבאו בני ישראל בתוך הים
דכתיב^ג ויעמדו הכהנים נושאי הארון ברת ה'
נן וכל ישראל עוברים בחרבה עד אשר תמו לו הגוי
מעברות נחלי ארנון מגלן דכתיב^ד על כן יאמר
והב בסופה וגו' תנא את והב בסופה שני מצורעים
מתנה ישראל כי הוּ קא חלפי ישראל אתו אמוראי^ה
עבדי

הַלֵּיל אֲחֶםס וְגו': צַעֲזֵר יִמְיָנָא. שֶׁס מְדִינָה צָדְרוּמוּ סָל פְּרָת: צִפְפָּאָה. גְּמָלָא פְרִיזָלָא. גְּמָל מְשׁוּגַע שְׁעִמְקִי רַעִים: אֲסַפְרָקָא לִיה אֲשִׁיטָא. וְכִרְכּוּס הִים. מְקוּם שֶׁצֶבְרוּ יִשְׂרָאֵל בִּים סוּף: וּמַעֲבָרוֹת הַיָּרְדֵּן. בִּימֵי י. בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ הָיָה בְּסַפֵּר יְהוֹשֻׁעַ (י'): וְאַכָּן שׁוֹרֵק ע׃ לְקַנָּן מַפְרָשׁ: עֲבָדִי

א מ״י פ״י מוהל׳ת
ב נר׳ת ל׳ שׁ כמג עשׁן
כ ט׳ ע״שׁ אר״ח פ״י ר״ח
קטפ״ה:
ב ב ג מ״י שׁ ה׳ל ט׳ כמג
שׁ ע״שׁ אר״ח פ״י ר״ח
קטפ״ה:
ג ד מ״י שׁ ע״שׁ אר״ח
ק״י ר״ח ט׳ וס״י רכד
קטפ״י:
ד ה מ״י שׁ הללג ט׳ כמג
שׁ ע״שׁ אר״ח פ״י רכד
קטפ״ג:
ו ז מ״י שׁ הללג א״ ע״שׁ
א״ח פ״י רכד ע״י ג]:
ז ח מ״י שׁ הללג ד ע״שׁ
אר״ח פ״י רכד ע״י ז]:
ח ט כ מ״י שׁ הללג כ
כ ה כו כמג שׁ ע״שׁ
אר״ח פ״י רכד ע״י ג]:
ט י מ״י שׁ ה׳ל ג ע״שׁ
אר״ח פ״י רכד ע״י ג]:
כ ז מ״י פ״י מ״ל ב׳ת
הכחשׁ ה׳ל ה]:
ו ז מ״י מ״ל ב׳ת
הכחשׁ הללג ג כמג
עשׁן קטפ״ד:
ז ח ט״שׁ אר״ח פ״י ר״ח
קטפ״ה:
ח ט מ״י פ״י מ״ל
נר׳ת ח״שׁ שׁ עשׁן
עשׁן כ ט״שׁ שׁ ע״שׁ ג]:
כ ז מ״י שׁ ע״שׁ
קטפ״ד:
י י״ע ז מ״י שׁ ע״שׁ שׁ
קטפ״ה:
כ טפ״ה:

תורה אור השלם

1. ואהבת את " אלוקיך
 בכל לבבך ובכל נפשך
 בכל מאדך וכל
 דברים " ויברך
 2. והנה בנו כא מביית
 3. ויזמר וקולרע " עמק
 עמקם ואמר לו ויברך
 4. רות ב
 5. ורדא אלוי מאד
 ויאמר אלוי " עמק גבור
 הוקל: שופטים ו
 6. שמע לאבירך וד ילך
 ואל תבוט ב יקדקד אה
 משלי: כו
 7. על לעשות לך חפזי
 חורקה: תהלים עט ככו
 8. ויאמר ירד ברוך " אש
 הציל אתהם מיד
 המצור ומיד פה אש
 9. הציל את העם ממתה
 שמואל ח
 מערים: ו
 10. ויבאנו בני ישראל בתוך
 הם ביבשה והמים להם
 חתמה ומימם ומשוללם
 שמואל ד: כ
 11. ויראו רבות " ויברכה
 בתוך יערוז הכו ב
 12. ישראל עברים חתיה
 13. הציל אתהם מיד
 14. אש תמול כל חוג לעבר
 את הירדן: יהושע ג ז
 15. על פני ואמר בספר
 16. מלחמה " את תודת הטהור
 ואת ותהלים ארנון:
 מכורבא ד

מוסף תוספות

- א. בתוס' ר"ש הוסיף.
אבל בשנעקר עכו"ם
ממקום אחד אומר ברוך
שעקר עבודה אחרת מן
המקום הזה.